

Ockhamova břitva

Tu a tam se i v biomedicínské literatuře setkáme s poněkud nejednoznačným termínem Ockhamova břitva. V encyklopediích se můžeme dočíst, že se za ním skrývá logický princip úspornosti myšlení. William Ockham (1284–1347) k tomu přišel trochu nezaslouženě, je to princip ještě starší, ale jako věhlasný myslitel, teolog a logik jej zpopularizoval. A eponym bylo na světě. (Kdo se brání popularizaci, nebude slavný.) Byla to zajímavá postava, proslul jako jeden ze zakladatelů nominalismu, odpůrce středověké scholastiky a horlivý zastánce odluky vědy a víry. Jako takový byl pochopitelně prohlášen za kacíře a pohnán před církevní soud. Na poslední chvíli se mu podařilo uprchnout z rodné Anglie do tehdy o něco vstřícnějších Bavor.

Dotyčný princip zní v předpokládané původní podobě „*entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*“, což znamená, že podstatné není třeba bezdůvodně rozmnožovat. To ovšem byl živná půda pro nekončící spory o existenci Boží a o vznik života, ale to ponechme stranou. Interpretace můžeme najít i ve světě současné vědy. V první řadě tak, že pokud řešíte složitější problém, je nutné všechny vedlejší nápady hodit za hlavu čili odříznout. Odtud zřejmě ona břitva. Vypadá to logicky, ale poznejte hned, co je vedlejší. Z pohodlnosti se často za hlavní problém prohlásí ten nejsnáze řešitelný, mainstreamový a konvenční (a grantově perspektivní, chtělo by se jízlivě říci). Jenže se může časem ukázat jako poměrně sterilní, zatímco ten odříznutý mohl být východiskem pro další, zajímavý výzkum. Je zbytečné připomínat lékařům, že držet se první, do očí bijící diagnózy a odstříhnout z mysli vše ostatní, může být osudná chyba. Rozpoznat neotřelost, ba objevnost vedlejšího nápadu či náhodného pozorování je výsledkem zkušenosti a hlavně čichu na téma, intuice. Tomu se nedá naučit. A zatímco těch, kteří se dnes zabývají vědou, exponenciálně přibývá, těch s pozorovacím talentem a intuicí je víceméně pořád stejně. Takže když už se někdo takový vyskytne, měl by být chován jako v bavlne, aby se o něj nepřišlo. V medicíně má intuice úplně stejný význam. Zkrátka s břitvou je třeba zacházet obezřetně. Ta Ockhamova je sice rada moudrá, ale pozor na vaničku s dítětem.

Druhá interpretace Ockhamovy břitvy – volně řečeno – je, že existuje-li několik vysvětlení nebo způsobů řešení, je třeba začít tím nejjednodušším, protože zpravidla vede rovnou k cíli (a navíc je nejlevnější). Původně to zřejmě měla být obrana proti

divokým spekulacím a ve středověku obvyklým myšlenkovým konstrukcím. Je však možná též soudobá aplikace na přízemnější, hmotnou stránku vědy (včetně medicíny). Vídáme v poslední době zbrklou snahu začít řešit problém tou nejmodernější, sofistikovanou metodikou jen proto, že měla agresivní reklamu a kolega od vedle si ji už pořídil. Může to stát fůru času se sháněním peněz, náhradních dílů, sponzorů, učením se s tím zacházet, reklamováním a tak dále. A mezitím náš problém někdo vyřeší jednoduše, elegantně a bez stresu. Zkrátka, zbytečné zařízení vám přidá tolik starostí, že vás to nakonec přestane bavit. (Pokud ovšem nemáte ty krásné přístroje hlavně na hraní.)

K tomu mám jako ilustraci nezapomenutelný dvojí zážitek z jednoho dne roku 1964 v Bruselu. Ráno jsem zašel do Atomia. V té nejvyšší kouli byla výstava o historii jaderné fyziky. Mezi všemi exponáty mě upoutal a dojal malý stolek s klubkem drátů, párem cívek a obskurním měřidlem. U toho byla malá tabulka: „Toto je pracovní stůl a zařízení profesora Hesse, na němž objevil kosmické záření. V roce 1939 dostal Nobelovu cenu za fyziku.“ Odpoledne jsem byl pozván do známé elektrofyziologické laboratoře na univerzitě. Obrovská hala, snopy kabelů až do stropu, mračna osciloskopů a podivných přístrojů. Smysl jsem nepochopil ani po obsírném výkladu pana profesora. Večer mě kolega, zdejších poměrů znalý, konejšil: „Nic si z toho nedělej, pokud vím, ještě tomu nikdo neporozuměl.“ Nechci se mýlit, ale nic světoborného z toho nebylo. Soudobé ponaučení z Ockhamovy břitvy by tedy také mohlo znít – zbavte se zbytečných přístrojů, zabírají místo, čas a žerou proud. Jistě se to nedá brát doslova, ale v době rozpočtových škrtů není od věci připomenout k zamyšlení.

Prof. MUDr. Pavel Bravený, CSc.,
emeritní profesor Fyziologického ústavu Lékařské fakulty
Masarykovy univerzity v Brně,
e-mail: braveny@med.muni.cz